

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2022 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 11-Ի «ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹՎԻ ԱՌՆՎԱԶՆ ՄԵԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳ» ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 121-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ ՍԴՈՒ-1666 ՈՐՈՇՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սահմանադրական դատարանը, 2022 թվականի հոկտեմբերի 11-ին դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննելով «ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումի հիման վրա՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 121-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, ՍԴՈՒ-1666 որոշմամբ **Ո Ր Ո Շ Ե Լ Է**.

«1. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 121-րդ հոդվածի 2-րդ մասը համապատասխանում է Սահմանադրությանը:

(...)»:

Հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 10-րդ մասը՝ ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք Սահմանադրական դատարանի 2022 թվականի հոկտեմբերի 11-ի ՍԴՈՒ-1666 որոշման (այսուհետ՝ ՍԴՈՒ-1666 որոշում) պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի դատավորների մեծամասնության մոտեցումներից տարբերվող հետևյալ դիրքորոշումները.

1. «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործի փաստական հանգամանքները Սահմանադրական դատարանը պարզում է ի պաշտոնե, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ Սահմանադրական դատարանը կաշկանդված չէ սահմանադրական դատավարության մասնակիցների ներկայացրած ապացույցներով, բացատրություն-

ներով, միջնորդություններով, առաջարկություններով և առարկություններով և իր նախաձեռնությամբ ձեռնարկում է համարժեք միջոցներ՝ կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելու համար:

Սահմանադրական դատարանն իր ՍԴՈ-1666 որոշման 3-րդ կետում սահմանադրաիրավական վեճի լուծման համար պարզման ենթակա հանգամանքների շրջանակում անդրադարձել է, մասնավորապես, այն հարցադրմանը, թե արդյո՞ք Ազգային ժողովի խմբակցության՝ Կառավարության անդամներին հարցապնդումներով դիմելու իրավունքի քանակական սահմանափակման նախատեսումը Սահմանադրական օրենքով հետապնդում է իրավաչափ նպատակներ և համապատասխանում է Սահմանադրության 113-րդ հոդվածին:

Սակայն սույն գործով բարձրացված սահմանադրական վեճի լուծման նպատակով, կարծում եմ՝ առանցքային կարևորություն պետք է ունենար սահմանադրաիրավական այնպիսի հիմնահարցերի առաջադրումը, որպիսիք են՝

ա) Ազգային ժողովի խմբակցության՝ որպես Ազգային ժողովի մարմնի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի առանձնահատկությունների գնահատումը (Կանոնակարգ, հոդվ. 2, մաս 2),

բ) գործադիր իշխանության նկատմամբ Ազգային ժողովի վերահսկողության համատեքստում խմբակցությունների հարցապնդումների պատասխանների քննարկման սահմանադրաիրավական ու ինստիտուցիոնալ նշանակության հարցերի հետազոտումը,

գ) գրավոր հարցապնդումով Կառավարության անդամներին մեկ նստաշրջանի ընթացքում խմբակցությունների պարբերականության մասով դիմելու իրավունքի սահմանափակման անհրաժեշտության պարզումը, թե որքանո՞վ է արդարացված Ազգային ժողովի կողմից՝ իր իսկ քաղաքական կամքի ձևավորմանը նպաստող, և օրենսդրական նախաձեռնության իրավունքով օժտված մարմնի՝ Ազգային ժողովի խմբակցության լիազորությունների որևէ ձևով սահմանափակումն ի՞նչ նպատակ պետք է հետապնդի հատկապես խորհրդարանական կառավարման համակարգի պայմաններում:

2. Գործադիր իշխանության նկատմամբ Ազգային ժողովի վերահսկողության ձևերի արդյունավետ իրականացման շրջանակում հերթական նստաշրջանի՝ նիստերի շաբաթվա ընթացքում գումարվող նիստերից մեկում Կառավարության անդամները պատասխանում են պատգամավորների բանավոր և գրավոր հարցերին (Սահմանադրության 112-րդ հոդվ.), կամ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ քառորդի պահանջով նույնպես հերթական նստաշրջանի՝ նիստերի շաբաթվա ընթացքում գումարվող նիստերից մեկում անցկացվում են քննարկումներ հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող հրատապ թեմայով (Սահմանադրության 114-րդ հոդվ.):

Սահմանադրության հիշյալ իրավակարգավորումներն իրենց ընթացակարգային բովանդակությամբ որոշակիացվել են «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի (այսուհետ՝ Ազգային ժողովի կանոնակարգ) 119 և 120-րդ հոդվածներում:

Միաժամանակ, Սահմանադրության 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջներին համապատասխան՝ խմբակցությունների հարցադրումների պատասխանները ներկայացվում են Ազգային ժողովի նիստում, և այդ նիստում պատասխանները քննարկվում են խմբակցության առաջարկությամբ:

Մինչդեռ, չժխտելով խմբակցության հարցապնդման իրավունքի իրականացման ընթացակարգերն Ազգային ժողովի կանոնակարգով ևս սահմանելու անհրաժեշտությունը (Ազգային ժողովի կանոնակարգ, հոդվ. 121)՝ այդուհանդերձ, կարևոր է արձանագրել, որ օրենսդիրը խմբակցությունների հարցապնդման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորելիս առաջնորդվել է այն սկզբունքով, որ եթե նույն խմբակցությունը հերթական նստաշրջանի ընթացքում Կառավարության անդամներին հարցապնդումով կարող է դիմել ոչ ավելի, քան մեկ անգամ, այն դեպքում, երբ Կառավարության անդամներին գրավոր և բանավոր հարցերով դիմելու առումով հերթական նստաշրջանի կամ այդ նստաշրջանի նիստերի շաբաթվա ընթացքում գումարվող նիստի շրջանակում որևէ քանակային սահմանափակման մասին խոսք չի կարող լինել:

Այնուամենայնիվ, գործադիր իշխանության նկատմամբ Ազգային ժողովի արդյունավետ վերահսկողության նշանակությամբ պայմանավորված՝ անհրաժեշտ է հաշվի առնել՝ թեև իրավաչափ է սահմանադրական այն պահանջը, որ Ազգային

ժողովը, Սահմանադրությունից բացի, գործում է իր կանոնակարգին համապատասխան, որով որոշակի հայեցողություն է դրսևորում սեփական գործունեության իրականացման կարգը սահմանելիս, այնուամենայնիվ, Սահմանադրության 113-րդ հոդվածի առանձին նորմերի համալիր վերլուծությունից կարելի է բխեցնել հետևյալը.

ա) խմբակցության հարցապնդումն Ազգային ժողովի կողմից Կառավարության առանձին անդամի, այդ թվում՝ վարչապետի գործունեության նկատմամբ վերահսկողության իրականացման ձև է,

բ) խմբակցության հարցապնդման իրավունքն իրացվում է Կառավարության անդամի կողմից այդ հարցապնդմանը Սահմանադրությամբ նախատեսված ժամկետում պատասխան ներկայացնելու միջոցով,

գ) Ազգային ժողովի նիստում ներկայացվում է հարցապնդման պատասխանը, և այդ նիստում հարցապնդման պատասխանը կարող է քննարկվել միայն խմբակցության առաջարկությամբ,

դ) հարցապնդման պատասխանի քննարկման արդյունքով Ազգային ժողովը կարող է առաջարկել վարչապետին քննարկել Կառավարության առանձին անդամի հետագա պաշտոնավարման հարցը,

ե) հարցապնդման պատասխանի քննարկման արդյունքով Սահմանադրությամբ սահմանված կարգով վարչապետին անվստահություն հայտնելու առաջարկ կարող է ներկայացվել պատգամավորների ընդհանուր թվի մեկ երրորդի կողմից:

Միաժամանակ, նույն սահմանադրական կարգավորումների շրջանակում, կարծում եմ, որ Ազգային ժողովի կանոնակարգով սահմանվել են, մի դեպքում՝ սահմանադրական նորմի բովանդակային նշանակությունը լրացնող, իսկ մեկ այլ դեպքում՝ այդ նորմի բովանդակային նշանակությունից տարբերվող իրավակարգավորումներ: Այսպես՝ Սահմանադրության 113-րդ հոդվածի կարգավորումների համատեքստում Ազգային ժողովի կանոնակարգի 28-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը սահմանում է, որ Ազգային ժողովի խորհուրդը հաստատում է Ազգային ժողովի հերթական նստաշրջանների և նիստերի օրակարգերի նախագծերը, իսկ նույն օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ Ազգային ժողովի հերթական նիստերի ընթացքում օրակարգային հարցերի քննարկումն ընդհատվում է յուրաքանչյուր հերթական նիստերի չորեքշաբթի օրվա երրորդ հիմնական նիստում, որի ընթացքում

ներկայացվում և կարող են քննարկվել խմբակցությունների հարցապնդումների պատասխանները:

Հիշյալ կարգավորումների մասով անհրաժեշտ է նշել, որ խմբակցության կողմից կառավարության անդամներին հարցապնդումներով դիմելու իրավունքի պարբերականության մասով սահմանափակումներ սահմանող իրավակարգավորումներն արդեն իսկ նախատեսում են որոշակի պահանջներ, որոնցով պայմանավորված՝ խմբակցությունների հարցադրման՝ որպես վերահսկողության ձևի կիրառումն ուղղվում է ոչ միայն Ազգային ժողովի բնականոն գործունեության արդյունավետ իրականացմանը, այլև փոխկապակցվում իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման սահմանադրական սկզբունքի ու դրա նշանակության պահպանման հետ:

Սակայն Ազգային ժողովի կանոնակարգի վիճելի իրավակարգավորումներում, կարծում եմ, առկա են սահմանադրական հիշյալ նորմի բովանդակային նշանակությունից տարբերվող կարգավորումներ, մասնավորապես՝ ներկայացվածի համատեքստում կարելի է նշել այն, որ նույն հերթական նստաշրջանի ընթացքում միևնույն խմբակցությունը հարցապնդումով Կառավարության անդամներին կարող է դիմել մեկ անգամ (հոդվ. 121, մաս 2), կամ հերթական նստաշրջանում գումարվող յուրաքանչյուր շաբաթվա հերթական նիստերում կարող է ներկայացվել և քննարկվել մեկ հարցապնդման պատասխան (հոդվ. 121, մաս 6), կամ հարցապնդման քննարկման տևողությունը 90 րոպե է (հոդվ. 121, մաս 12) և այլն:

3. Միաժամանակ, կարևորելով գործադիր իշխանության նկատմամբ Ազգային ժողովի կողմից արդյունավետ վերահսկողության իրականացման անհրաժեշտությունը՝ անհրաժեշտ է նկատել, որ սահմանադրական այն պահանջը, որ հարցապնդման պատասխանի քննարկման արդյունքով, մի դեպքում՝ Ազգային ժողովը կարող է որոշում կայացնել՝ առաջարկությամբ դիմել վարչապետին՝ քննարկելու Կառավարության առանձին անդամի պաշտոնավարման հարցը, իսկ մեկ այլ դեպքում՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի մեկ երրորդը Սահմանադրությամբ սահմանված կարգով կարող է ներկայացնել վարչապետին անվստահություն հայտնելու առաջարկ, այնուամենայնիվ, այդպիսի քննարկումների արդյունքները թեև ունեն որոշակի իրավաբանական բնույթ, այդ թվում՝ ճանաչելով իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստերի կամ հանգամանքների ինչպես առկայությունը,

այնպես էլ բացակայությունը, այդուհանդերձ, այդ արդյունքների սահմանադրաիրավական գնահատականը տրվում է կա՛մ վարչապետի կողմից՝ քննարկելու Կառավարության առանձին անդամի պաշտոնավարման հարցը, կա՛մ պատգամավորների ընդհանուր թվի մեկ երրորդի կողմից՝ վարչապետին անվստահություն հայտնելու առաջարկ նախաձեռնելու միջոցով:

Հետևաբար՝ Ազգային ժողովի նիստում հարցապնդումների պատասխանների քննարկման արդյունքների իրավական հետևանքների առումով ևս, կարծում եմ, որ խորհրդարանական կառավարման համակարգի պայմաններում Ազգային ժողովի քաղաքական կամքի ձևավորմանը նպաստող մարմնի՝ Ազգային ժողովի խմբակցության՝ հարցապնդում ներկայացնելու իրավունքը որևէ ձևով սահմանափակելն արդարացված չէ՝ իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման սահմանադրական սկզբունքի պահպանման և Ազգային ժողովի բնականոն գործունեության ապահովման տեսանկյունից:

Այսպիսով, սահմանադրական վեճի համատեքստում ընդհանրացնելով սահմանադրական հիշյալ կարգավորումների համակարգային վերլուծության արդյունքները՝ կարծում եմ, որ Ազգային ժողովի խմբակցության կողմից Կառավարության անդամներին հարցապնդումներով դիմելու իրավունքի պարբերականության մասով Ազգային ժողովի կանոնակարգի՝ սահմանափակում սահմանող «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 121-րդ հոդվածի 2-րդ և դրա հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ նույն հոդվածի 6-րդ և 12-րդ մասերը խնդրահարույց են, ինչը նաև նշանակում է, որ վիճարկվող օրենքի համապատասխան դրույթները համակարգման ու հստակեցման կարիք ունեն:

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԴԱՏԱՎՈՐ**

Ա. ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ